

Lördagen den 5 Mars.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 26 Februari.

§ 2.

Föredrogs Andra Kammarens Fjerde Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 3, i anledning af en utaf Friherre G. Tamm väckt motion, N:o 140, angående delning af Stockholms län emellan Upsala och Nyköpings län.

Härvid yttrade:

Friherre Tamm: Jag inser fullkomligt, huru vanskligt det måste vara för en debutant att envisas i en fråga, hvilken så litet förmått tillvinna sig några sympatier som den nu förevarande, och då härtill kommer, att en framställning i enahanda syftning redan blifvit i Första Kammarerna afslagen, skulle jag icke hafva vid detta tillfälle yttrat mig, em icke, vid remissen af motionen, emot densamma en ganska stor ovilja gjort sig gällande.

En talare förklarade dervid bland annat, att enligt hans åsigt sådana utredningar som den af mig här åsyftade borde utgå från vederbörande landsting, och att först sedan de förberedande mått och steg, hvilka för ändamålet vinnande vore nödiga och kunde åstadkommas, sålunda blifvit vidtagna, förslaget borde af dem underställas Regeringens pröfning. Men om man erkänner behofvet af en förändrad länsreglering, kan jag för min del icke finna, hvarföre det skall vara "lämpligt" att låta saken hvila, till dess det kunde falla någon landstingsledamot in att derom väcka fråga, emedan på sådant sätt reformens genomförande ju måste komma att undanskjutas till en ganska oviss framtid. Att åtskilliga län med afseende å de områden, som blifvit dem tillslagna, äro allt annat än väl fördelade, torde ock vara väl bekant. Jag vill i sådant hänseende erinra, hurusom detta gäller om Bohus län, Hallands län, Calmar, Gefleborgs samt Stockholms och Upsala län.

Orsaken, hvarför motionen ändock inskränker sig till ett speciellt fall, är åter den, att partiela förändringar pläga vara lättare att åvägbringa än generela.

Förslaget skulle ock, enligt en annan talares förmenande, vara "orimligt", emedan derigenom skulle inträffa, att vissa intill hufvudstaden närmare belägna härader skulle genom att förläggas under Nyköpings län

få en betydligt större väglängd till den nya residensstaden, än de hafva till den nuvarande. Detta är en sanning. Men om det *hela* skulle vinna på förändringen, få väl här såsom i andra fall delarne låta sig nöja.

Emot förslaget anmärktes vidare, att detsamma vore opraktiskt. Ligger det då något opraktiskt uti, att residensstaden ligger i midten af länet? Men praktiskt anser jag det för min del vara att göra besparingar, der sådant utan olägenhet kan ske; — och att hvarje indragning af ett landshöfdinge-embete måste medföra dylika ganska betydliga, lärer icke kunna förnekas. De län, om hvilkas sammanslagning här är fråga, hafva åtskilliga gånger varit skiljda från hvarandra och åter förenade. Efter att ända till början af 1700-talet hafva utgjort ett landshöfdingedöme, skiljdes de af Carl XII ånyo från hvarandra, med föreskrift att delningen skulle ske på sätt Kammar-kollegium fann för godt.

Att om de åter förenades, på sätt jag föreslagit, afstånden icke skulle ställa sig sämre än nu, framgår derutaf, att Stockholm för närvarande är beläget 16 mil från ändpunkterna, men att Upsala efter sammanslagningen skulle komma att ligga på ett afstånd af endast 10 mil från länsgränsen. Att ärendenas mängd genom sammanslagningen icke heller skulle blifva för mycket öfverhopande för landshöfdinge-embetet, synes deraf, att enligt landshöfdingarnes femårsberättelser afförda mål under perioden 1864—1868 utgjorde för Stockholms län 48,630, för Upsala 38,059 och således för båda tillsammans, Södertörn inbegripet, 86,689; för Elfsborgs 124,265; för Malmöhus 114,587; för Skaraborgs 100,952; för Wermlands 99,546; för Kronobergs 82,140 och för Göteborgs län 81,854. Länsstyrelserna i Stockholms och Upsala län gemensamt hafva således under denna tid haft att handlägga ett mindre antal mål än samma myndigheter i de flesta af de öfriga län jag omnämnt.

Förslaget att förlägga en del af området omkring Stockholm till Öfverståthållare-embetet saknar icke motsycke. Jag vill härvid blott eriura om förhållandet med Göteborg och Majorna samt ett likartadt förhållande i närmaste grannskapet till Christianstad.

Emellertid vill jag, om min motion icke nu vinner något understöd, icke påyrka bifall till densamma, utan lemnar jag i sådant fall representanten för Södertörn det väntade nöjet att få öfvervara motionens begrafning.

Friherre Bonde: Jag beklagar, att jag nödgas yttra mig i denna fråga, men då den siste talaren behogat vända sig till mig — representanten för Södertörn — med en inbjudning att bevista begrafningen af hans motion, kan jag, sålunda uppkallad, icke undandraga mig att derom säga några ord.

Jag ämnar visst icke hålla något liktal, men jag vill försvara den åsigt, som jag vid remissen af motionen uttalade, att ett sådant förslag som det här ifrågavarande svårligen skulle kunna för närvarande vinna bifall och genomföras utan att begå en orättvisa mot en stor del af det län, hvars oareglering motionären åsyftar, och särskildt mot Södertörn, hvilket jag har äran representera.

Hvad den ärade talaren nämnt om den "ovilja", som hans motion vid remissen skulle hafva här fått röna, beror säkerligen helt och hållet på en missuppfattning af förhållandet. Jag tror för min del icke, att nå-

gon visat sig hysa en sådan känsla mot förslaget, äldraminst då det kommer från den aktningssvärde representanten från Upsala län. Tvärtom föreställer jag mig, att det icke kan vara annat än för hvar och en glädjande att se på dessa bänkar taga plats män med talang, insigter och förmåga, hvilka kunna ersätta oss, som äro på retour, män hvilka visa och ådagalägga, att de vunnit i sin hemort ett sådant förtroende.

Jag har blott yttrat, att det vore orimligt att, då man uppgifver sig vilja förskaffa innevånarne genom en omreglering af länet kortare afstånd från provinsens hufvudstad, man i stället, såsom fallet just skulle blifva särskildt med Södertörn, *förlänger* detta afstånd med 6 å 8 mil.

Vid samma tillfälle har äfven upplysts af den aktade representanten för Hudiksvall, som har erfarenhet i dessa angelägenheter, att fråga var å bane om en allmän omreglering af länen, och att vid sådant förhållande det icke kunde vara skäl att nu besvara Kongl. Maj:t med någon framställning i dylik syftning, helst då den endast afser en partiel förändring af länsregleringen. Jag delar denna åsigt, och det är äfven derföre jag icke kunnat biträda motionärens förslag.

Hvad den ärade talaren nyss nämnde om "sparsamhet", låter väl och har med sig något visst lockande, om man följer det ljudet. Ty säkert har flertalet här icke med likgiltighet sett förslaget om en tilläggsbevillning af 30 procent af bevillningen efter andra artikeln, och det kan derföre icke vara annat än angeläget att, om en dylik besparing, som motionären ifrågasatt, kan åstadkommas, saken behörigen beaktas; men att det *icke* kan ske för närvarande, derom är jag för min del lifligt öfvertygad.

För öfrigt och då motionären sjelf icke påyrkat bifall till sin motion, skall jag också nöja mig med att endast öfvervara den begrafningsakt, hvarom han talat.

Herr Borg: Jag skall inskränka mig till att endast tillkännagifva, att jag delar den mening, som i denna fråga omfattats af Utskottets pluralitet och följaktligen tillstyrker bifall till det slut, hvartill Utskottet kommit.

Vidare anfördes ej och Utlåtandet bifölls.

§ 8.

Föredrogs Andra Kammarens Fjerde Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 4, i anledning af väckt motion om förbud för landthandlare att idka handel med vissa varor.

Herr Engländer: Det tillfälliga Utskott, som behandlat min motion rörande landthandelns inskränkning, har, såsom det nu föredragna Utlåtandet utvisar, icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till motionen. De skäl Utskottet hufvudsakligast anført såsom stöd för sitt afslag, förekomma i slutet af Utlåtandet, der det heter: "Genom borttagandet af handelsboks vitsord, genom bildandet af så kallade konsumtionsföreningar, hvilka hafva folkets så väl moraliska som ekonomiska förbättring till föremål, genom att på upplysningens och öfvertygelsens väg utbreda

sunda och sanna grundsatser om huru det tillkommer hvar och en att iakttaga sparsamhet, torde det ändamål motionären åsyftar lämpligast vinnas."

Hvad då angår Utskottets påstående, att borttagandet af handelsboks vitsord skall väsendtligen bidraga till det af mig åsyftade ändamål, vill jag fästa uppmärksamheten på, att man, så vidt jag kan finna, gör klokast uti att icke tillägga detta steg till kredithandelns inskränkande alltför stor besydelse; — välmeningen med detta stadgande är nog i och för sig ganska tydlig. Men det torde icke vara obekant, att detsamma på ett betänkligt sätt kringgås, så att det icke är svårare nu än förr för allmogen att sätta sig i skuld hos landthandlarne. Det går mycket lätt att skriva en liten revers eller teckna sin accept på en räkning eller fylla i en blankett och dessa landthandlare äro mycket välvilliga att stå de enfaldiga till tjänst, obekymrade huru mycket den obemädlade delen af allmogen skuldsätter sig.

Vidkommande åter Utskottets yttrande om bildande af konsumtionsföreningar m. m., vill jag anmärka, att den kommunalanda, som skulle gifva upphof till dessa föreningar, icke ännu finnes i landsorten. Det är väl sannolikt, att den med tiden skall komma att göra sig gällande, men under tiden och till dess torde det väl vara skäl att något från Statens sida göres för att hämma det onda. Det kan ingen hjälpa, att Staten i detta fall måste för en tid uppträda såsom de enskildes förmyndare, och en sådan åtgärd bör ju blott vara öfvergående. Men det är väl med skäl ifrågasatt, om icke den nya lagstiftningen i våra handelsförhållanden införts något för tidigt och innan folket ännu var moget för alla frihandelskonsekvenser. Denna lätthet att få köpa allt möjligt i snart sagdt hvarje by har kommit allt för hastigt öfver allmogen, och följden har varit den att de hittills ej kunnat med tillbörlig sparsamhet begagna sig af densamma, hvaraf åter uppstått konkurser, bristande förtroende man och man emellan, oredlighet i affärer och dylikt. Jag torde icke vara den ende bland representanterna i denna Kammare från landsbygden, som kan vitsorda landthandelns förderfliga och i moraliskt afseende dåliga verkningar. Vi veta af gammalt, att det är tillfället som gör tjuften, och det torde vi äfven känna litet hvar, att vi Svenskar hafva stor benägenhet att slå på stort och lefva öfver våra tillgångar, och de små vilja här som alltid härma de stora. Denna smitta har gått uppifrån nedåt, och den har nu trängt ned ej blott till den fattige sjelfständige jordbrukaren, utan äfven och kanske ännu mera till tjänstefolket, som genom de lättade tillfällena det fått att hos landthandlare köpa en mängd onyttigt kram och lyxartiklar föga tänka på att iubespara något af sina årslöner för kommande behof på ålderdomen utan låta allting gå för dagens och stundens önsknningar. Ja, det har äfven gått så långt, att hustrun blir egen hustjuf genom att utan mannens vetskap för en mängd grannlåter och glittr afyttra spanmål till halft värde och derigenom icke så obetydligt bidraga till husets ruin.

När nu härtill kommer en krogrörelse, som jemte handeln bedrifves af de flesta landthandlare, och hvilken handtering egentligen afser att lifva till handel af varor, som hvarken voro påtänkta eller behöfliga, så synes det mig, att min motion i detta syfte hade förtjent mera än en

tanke. Emellertid, då Utskottet afstyrkt motionen, är det väl ej lönande att yrka bifall till densamma, men jag har velat uttala min mening i ämnet; och om jag tilläfvventyrs här i Kammaren skulle stå ensam derom, är jag i medvetande af, att mina kommittenter, utom landthandlarna, dela mina åsikter — och vill äfven med detsamma för *alltid* nedlägga en protest mot det fria handelssystemet.

Efter detta anförande bifölls Utlåtandet.

§ 4.

Vid nu skedd föredragning bifölls Andra Kammarens Fjerde Tillfälliga Utskotts Utlåtanden:

N:o 5, i anledning af Herr Samuel Johnssons motion, N:o 198, angående sättet för augmentsräntas uppbärande;

N:o 6, med anledning af väckt motion, N:o 207, angående tryckta formulär till frejdebetyg;

N:o 7, med anledning af Herr Sven Nilssons motion, N:o 210, angående vidtagande af åtgärder för att från Danmark utfå åtskilliga der befintliga handlingar och kartor;

Skolande, jenlikt 63 § 3 mom. Riksdags-ordningen, det af Kammaren rörande sistnämnda Utlåtande sålunda fattade beslut genom utdrag af protokollet Första Kammaren delgifvas.

§ 5.

Föredrogs Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 1 (i samlingen N:o 8), i anledning af motion rörande underdånig anhållan hos Kongl. Maj:t om nedsättande af en komité för utarbetande af förslag till ny folkskolestadga.

Herr Benjaminsson: Utskottet har enligt förevarande Betänkande icke fast något afseende å min motion, emedan jag icke påpekat några andra brister i nu gällande folkskolestadga, än i hvad angår grunderna och sättet för skollärarnes aflöning. Syftmålet med min motion varegentligen, att Riksdagen skulle i underdånig skrifvelse anhålla hos Kongl. Maj:t, att en komité måtte tillsättas för utarbetande af förslag till ny folkskolestadga, byggd på de grunder, att Staten måtte öfvertaga folkskolelärnarnes aflöning och pensionering med minst 500 Rdr och högst 1,000 Rdr Rant årlig lön till hvarje examinerad folkskolelärare, hvaremot den skattetitel, som nu af hvarje mantalsskrifven person utgår under namn af folkskoleafgift och tillfaller kommunerna, skulle till Statsverket indragas och kommunerna endast bestå skollärarne med tjenlig bostad och planteringsland. Af detta förhållande har jag ansett en ny folkskolestadga vara erforderlig, emedan den nuvarande tillförbinder kommunerna att aflöna skolläraren; men Utskottet har trott, att ett sådant sträfvande icke bör uppmantras, när en dylik öfverflyttning, hvars närmaste följd måste blifva upphäfvandet af kommunernas rätt att sjelfva tillsätta lärare, otvifvelaktigt skulle bidraga att minska kommunernas intresse för deras

dyrbaraste angelägenhet, det uppväxande släktets uppfostran till gudfruktiga och nyttiga samhällsmedlemmar. Men om ock genom mitt förslag kommunerna, efter hvad Utskottet anser, skulle betagas den rätt de nu ega att sjelfva tillsätta skollärare, så vore efter mitt förmenande dermed ingenting förloradt. Det händer icke så sällan nu, att kommunerna, fastän de hafva denna rätt att sjelfva utse lärare, likväl kunna med sitt val träffa en oskicklig person. Och om Staten, på sätt jag föreslår, skulle öfvertaga skollärares aflöning och konsistorium, såsom nu sker vid de lägre elementarläroverken, skulle tillsätta skollärare, tror jag icke, att denna myndighet dertill utsåge någon sådan person, som skulle dana det uppväxande släktet till mindre gudaktiga och mindre nyttiga samhällsmedlemmar, än hvad förhållandet nu är vid folkskolorna, då kommunerna sjelfva tillsätta lärare. Det är något öfver ett fjerdedels sekel sedan våra folkskolor uppstodo, och de hafva icke ännu burit den frukt, som deraf väntats, utan år från år endast varit ett önskningsmål till något bättre, och dervid står det ännu. Kommunerna hafva väl intresse för folkskolan och folkupplysningen, men deras oförmåga att aflöna lärare gör, att huru stor folkmängd församlingen än eger, finnes icke mera än en lärare, och att detta är otillräckligt för församlingar med större folkmängd är naturligt. Då Staten består aflöning till lärare vid våra elementarläroverk, hvarest de bättre lottade samhällsklassernas barn bildas till nyttiga samhällsmedlemmar, och folkskolan, der de mindre lyckligt lottades barn erhålla den lägre bildningen, äfven sträfvar till samma mål, eller att åt landet bilda goda medborgare, anser jag, att alla lärare, så väl folkskolans som elementarskolans, böra aflönas af Staten. Att de bidrag, som Staten lemna till folkskolan, ofta falla ojemnt och icke alltid der största behofvet kräfver, utan fastmera eftersom den ena kommunen mera än den andra förstår att hålla sig framme, har jag redan antydtt i motiveringen till min motion, och att så sker, vågar jag återigen upprepa. Alla äro landets barn, alla behöfver landet såsom arbetare i samma stora samfundsfamilj, och om så är, synes det mig, att Staten icke bör gynna den ena delen af landets inneväfnare mera än den andra, och aldraminst då det är fråga om att uppfostra och undervisa dem, som en gång skola innehafva de rum i samhället, som de nu verkande intaga. — Härom vore mycket att säga, men jag vill inskränka mig till att upprepa, att jag anser alla böra få åtnjuta lika rättigheter i berörda som öfriga frågor.

Då jag icke känner hvilken mening som inom Kammaren råder i denna fråga, så vågar jag icke yrka afslag å Utskottets förslag, utan får nöja mig med min motions öde.

Herr Witt: Anledningen, hvarför Utskottet ansett sig böra afstyrka bifall till föreliggande motion, har varit en dubbel. Det har skett, dels derföre att motionen är oklar till sitt innehåll och sitt syfte, då den väl påkallar en omarbetning af den nu gällande folkskolestadgan och begär att en komité skall för sådant ändamål tillsättas, men dervid inskränker sig till yrkandet, att aflöningen och pensionering af alla examinerade folkskolelärare skola öfvertagas af Staten, men kommunerna endast hafva ålligandet att förse skolläraren med tjenlig bostad och planteringsland; — dels ock af den anledningen att ett sådant öfverflyttande synes utgå

från ett sträfvande att öfverflytta bördorna från de enskilda kommunerna och på Staten, — ett sträfvande som enligt Utskottets föreställning vore i afseende på folkskolan så mycket mera oberättigadt, som derigenom skulle i någon mån lösas det nödvändiga samband, som bör finnas mellan skolan och hemmet, samt kommunernas intresse för utvecklingen af deras folkskoleväsende komma att afvalna. Utskottet ansåg *detta* skäl ensamt tillräckligt för ett afstyrkande af motionärens förslag; men motionen kan och bör äfven betraktas ur ekonomisk synpunkt, och jag vill söka att med några ord visa, huru förhållandet i detta hänseende skulle gestalta sig under förutsättning af bifall till motionen.

Förslaget innehåller, att Staten skulle återtaga den så kallade folkskoleafgiften, men deremot bestrida utgifterna för de examinerade lärarnes lön, beräknad till 500 à 1,000 R:dr, samt deras pensionering. Vederbörande *lärare* i folkskolorna utgjorde vid 1868 års slut: examinerade 2,960 och oexaminerade 367. *Lärarinnor* i folkskolorna funnos vid samma tid till ett antal af examinerade 139, samt oexaminerade 147. De examinerade voro sålunda tillsammans 3,099 och de oexaminerade 514. Om man nu ville beräkna lönerna efter det minimum, hvartill de blifvit af motionären upptagna, skulle de uppgå till ett sammanlagdt belopp af 1,549,500 R:dr för de examinerade lärarne och lärarinnorna samt 257,000 R:dr för de lärareplatser, hvilka ännu bestridas af oexaminerade lärare, men enligt regel böra inneh. fvas af examinerade. Härtill kan läggas, att af *småskolelärare och lärarinnor*, hvilka tillsammans utgöra ett antal af 3,383, sannolikt halfva antalet äro examinerade. Vill man endast antaga, att förhållandet vore sådant med något mera än fjerdedelen, ökas ändock Statens utgifter med 500,000 R:dr. Men härtill kommer ytterligare, att fyra procent af lönernas belopp bör ingå till pensionsfonden, för att sätta denna i stånd till fullgörande af sina förbindelser; och skulle sålunda, med antagande af minimum för hvarje lärarelön, Statens årliga utgift för folkskolelärarnes afföning uppgå till 2,398,760 R:dr. Skulle nu en del lärare efter någon grund, som motionären icke närmare angifvit, åtnjuta högre lönebelopp intill 1,000 R:dr, tillkommer ytterligare utgift af ett ganska betydligt belopp. — Hvad Staten för närvarande lemmar till folkskolan utgör tillsammans 940,000 R:dr, och motionären yrkar således i sjelfva verket, att på den allmänna bevilningen skall uppföras en tillökning af minst två millioner. Detta vore följden af motionen, sedd ur ekonomisk synpunkt.

Jag tror således, att om man betraktar motionärens förslag ur dessa båda synpunkter — eller först hvad angår intresset för folkskolans utveckling och vidare med hänsyn till stegringen af statsutgifterna, tillräcklig anledning finnes till afslag, hvarföre jag tillstyrker bifall till Utskottets förslag.

Herr Hjelm: Under många år har jag mer och mer öfvertygat mig om nödvändigheten af folkskolestadgans omarbetning, och jag var betänkt på att väcka en motion i detta syfte, men jag blef på sätt och vis förekommen af en representant från Westergötland. Jag inskränker mig därför till att förena mig med honom. Hvad sjelfva saken beträffar, så har

jag

jag förnämligast fäst at mig vid den anda, som genomgår den nuvarande folkskolestadgan. Tänka vi oss tillbaka till den tid då folkskolestadgan utkom, så finna vi, att vi då icke hade någon egen erfarenhet att stödja oss på och icke heller fanns från främmande länder någon egentlig att henta. Att folkskolestadgan under sådant förhållande icke kunde blifva fullt tillfredsställande, är naturligt, och synes bäst af de många förändringar och tillägg den erhållit. Något obestämdt genomgår det hela af densamma. I några undervisningsämnen gifves för mycket, i andra för litet, andra äro rent af förbisedda. Dit räknar jag att hvarje Svensk borde lära känna åtminstone det väsentliga af de lagförhållanden, under hvilka han lefver och som berör honom närmast. Mången får nu göra detta först, då han sitter på de anklagades bänk.

Hvad beträffar folkskolelärares aflöning, så tror jag, att det har allt skäl för sig, att densamma af Staten öfvertages. Staten betalar ju lärares vid elementarläroverken löner; bidragen dertill utgå efter bevillningen; billigheten fordrar att de utgå efter samma grunder till folkskolelärares aflöning. Jag tror för min del visst icke, att det skulle, såsom man yttrat, föranleda någon afsvälning af kommunernas intresse för sitt folkskoleväsende. Tvärtom.

För att öfvertyga sig om nödvändigheten af en omarbetning af folkskolestadgan, behöfver man blott kasta en blick på densamma. Ser man nemligen på denna stadga, så möter oss en ganska diger lunta, och man skall, för att få reda på en sak, söka litet här och litet der. Denna stadga bör dock vara enkel, klar, sammanhängande och bestämd, så att hvarje far och mor kan med lätthet taga reda på hvad samhället lemnar i förmåner rörande deras barns undervisning och uppfostran. I öfrigt tillåter jag mig blott en kort anmärkning med anledning af den förre talararens yttrande om de stora kostnader den föreslagna förändringen i folkskolelärares aflöning skulle för Staten medföra. Vi uppoffra ofantliga summor på fång- och fattigvård. Ingenting skulle likväl mera för framtiden motverka de olyckliga förhållanden, som göra dessa utgifter nödvändiga än just en förbättrad folkundervisning. Utgifterna för folkskolorna äro sålunda en besparing på kostnaderna för fång- och fattigvården. Då jag nu emellertid yrkar bifall till Betänkandet, så gör jag det i förhoppning att frågan ännu en gång och då i ett mera utredt skick skall till Riksdagen återkomma.

Öfverläggningen var slutad. På framställd proposition blef Utlåtandet bifallet.

§ 6.

Till behandling förekom Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 2 (i samlingen N:o 9), i anledning af väckt motion om underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med hemställan om ett tillägg till 1 § 1 mom. i Kongl. Stadgan om folkundervisningen i riket af den 18 Juni 1842.

Herr Bjerkerander: Då jag förra gången yttrade mig i förevarande fråga, var det med begäran att denna motion måtte blifva förklarad hvi-

lande, till dess den af mig väckta, till Stats-Utskottet remitterade motionen i samma ämne hunnit att derifrån inkomma, men då denna min begäran af Kammaren afslogs, så ser jag mig nu nödsakad att yrka afslag på detta Betänkande. Jag betvivlar visst icke motionärens nit för folkskolan, men jag beklagar att han sett denna fråga ur blott *en* synpunkt. Det finnes nemligen äfven en annan, som, då man vill pålägga folket nya bördor, förtjenar det största afseende, den *ekonomiska*. Visserligen ser jag, att äfven i detta hänseende billighetsskäl skulle tagas med i beräkningen. Det står nemligen i förslaget att man skulle fästa afseende vid medellöshet. Men hvem skulle pröfva behovet af nya folkskolor? Jag föreställer mig, att det skulle blifva folkskoleinspektörerna. Jag tror icke, att det skulle vara ändamålsenligt. Dessa embetsmän, hvilka resa omkring inom sitt distrikt, kunna icke hafva så noga reda på församlingens förmåga att bekosta upprättandet af nya folkskolor. Det kan synas besynnerligt att jag, som i min motion yrkar att folkskolorna skola ordnas efter folkmängden och lokala förhållanden, uppträder emot den här förevarande motionen, men skilnaden är att *min* motion äfven afser en förändring i Statens bidrag till folkskolorna. Jag tror icke, att man, så länge detta utgår så olika som nu är förhållandet, bör stifta en sådan lag, som den motionären här föreslår. Först då alla folkskolor få lika anslag, kan man med något fog pålägga kommunerna skyldigheten att upprätta nya skolor. De ibland oss, som äro något till åren, minnas hvilka känslor, som väcktes af 1842 års folkskolestadga. Grunden till oviljan låg och ligger ännu i de dryga kostnader folkskolan medfört. Dessa kostnader äro också i sanning ingen obetydlighet. Vi hafva för det närvarande 3,333 fasta folkskolor. Om man räknar kostnaden för hvarje lokal med tillhörande byggnader till blott 6,000 R:dr, så uppkommer en summa af icke mindre än 20 millioner Riksdaler; lägger man dertill småskolorna, stiger beloppet till 23 millioner. Nu ser man, att det enligt den folkskoleinspektörernes berättelse bifogade tabell skulle ytterligare behöfvas 391 folkskolor och 840 småskolor. Kostnaden härför kan beräknas till fullt 4 millioner Riksdaler. Hvad de redan uppförda skollokalerna beträffar, så måste de förr eller sednare ombyggas. Denna kostnad är dock öfvergående, men dertill kommer lärarnes aflöning, som är en årlig, ständigt återkommande utgift. Man fäster sig dervid i allmänhet nästan uteslutande vid den kontanta lönen, men denna är dock den mindre delen af kostnaden. Kostnaderna in natura gå till vida mer. Då man antager kostnaden för lokalen till 8,000 R:dr, ger detta en ränta af omkring 450 R:dr, lägger man dertill kofoder, vedbrand, skolmateriel, jordland etc. erhåller man ett årligt utgiftsbelopp för hvarje folkskola af 700 Riksdaler utom den kontanta lönen, således om den tillägges 1,100 till 1,200 R:dr, hvartill Staten bidrager med 230 à 240 R:dr, men detta olika och ofta nog till de fattigaste församlingarne minst. Mycket vidsträckta församlingar gifvas, som likväl äro ganska fattiga. Der ser man hvad det skulle blifva af, om motionärens förslag antoges, då deremot rikare församlingar med mindre areal skulle få det vida bättre. Jag tror således, att motionärens förslag är alldeles oantagligt. Min motion deremot går ut på att ett bestämdt anslag till lika belopp skulle utgå till hvarje skola. Då jag således icke kan finna annat än att detta, nu under pröfning varande förslaget är alldeles för ensidigt, så kan jag icke annat än

yrka afslag derå, särdeles som frågan framdeles, när min motion från Stats-Utskottet återkommer, kan blifva i ett mera utredt skick af Kammaren behandlad.

Herr Liss Olof Larsson: Efter en ganska kort motivering har Utskottet kommit till ett beslut, som innefattar en ganska vigtig förändring i nu gällande folkskolestadga. Jag är tvifvelsam, huruvida detta förslag, om det antoges, skulle blifva till verkligt gagn för folkupplysningen. Inom somliga församlingar skulle det möjligen medföra nytta, men inom andra tvärtom; ty jag anser, att en författning, som innehåller för hela landet gemensamma stadganden angående folkskolor, icke kan vara välgörande allestädes. Det förhåller sig nemligen med en sådan författning som med mången annan lika omfattande, att den passar för behovet å ett ställe, men icke å ett annat. Jag vill därför icke gå in på ett förslag, som skulle åläggä församlingarne ännu mera tvång än den nu gällande stadgan, som dock, i min tanke, innehåller så bestämda föreskrifter, att jag helst ville utstryka en och annan paragraf ur densamma, enär man nu har för liten frihet att på hvarje ställe ordna så, som behovet kräver. Inom sådana församlingar, som icke äro för vidsträckta, är det nog bäst att anställa examinerade lärare, men inom andra, som omfatta en stor areal, är förhållandet annorlunda, ty der kan man omöjligt stå ut med så stora omkostnader, som blefve oundvikliga, om man skulle inrätta ett tillräckligt antal skolor med examinerade lärare. Jag tror det vara nödigt att inom sådana församlingar låta småskolor eller roteskolor till stor del ersätta den fasta folkskolan.

Visserligen anser jag, att Staten har rätt att fordra ett visst kunskapsmått hos sina medlemmar; men om detta kunskapsmått bibringas dessa af examinerade lärare eller i småskolor eller i hemmen, tror jag kan komma på ett ut. Det är Statens skyldighet att öfvervaka att kunskapsmättet inhemtas, men icke på hvad sätt det sker. Folkupplysningen banar sig bäst fram på öfvertygelsens väg; och jag tror att, om folkskolestadgan äfven utan detta tillägg efterlefves, man skall komma långt framåt med folkupplysningen. Enligt min tanke är det vida förmånligare att hafva ett färre antal folkskolor, som älskas och omhuldas af församlingarne, än ett större antal, som hatas, emedan de tillkommit med tvång och emot församlingens vilja, ty genom sådana skolor tror jag folkupplysningen snarare motverkas. Af folkskoleinspektörernes berättelser synes det ock, att antalet folkskolor med examinerade lärare icke utgör någon ofelbar måttstock å verklig upplysning och det nit församlingarne har därför, ty jag har, vid genomseende af dessa berättelser, funnit, att inspektörerne inom de distrikt, som i proportion till barnens antal haft de flesta folkskolor, ofta nog mera klagat öfver folkets likgiltighet för skolan, än de inspektörer, inom hvars distrikt folkskolornas antal jemförelsevis varit mindre, men hvarest deremot småskoleväsendet varit mera utveckladt.

Och om man får anse sockenbibliothek vara en viss måttstock å folkbildningen eller, med andra ord, församlingarnes förhållande till folkupplysningen, så framgår jemväl af samma berättelser, att antalet af sådana bibliothek är mindre i de stift, som i förhållande till andra stift hafva de flesta examinerade folk-

skolelärarne. Jag har nemligen inhämtat, att i det stift, der de examinerade lärarnes antal är proportionsvis öfvervägande, och der socknarnes antal utgör 73, så hafva endast 47 af dessa bibliotek. hvaremot i ett annat stift, der sådana lärares antal är ringa, samtliga 117 socknar förutom 10 äro försedda med bibliotek. — För icke länge sedan ansåg man småskolorna såsom något ondt, hvilket nödvändigt borde så snart som möjligt utrotas, emedan examinerade lärare icke voro anställda derstädes; men då man till någon del hade lyckats uti detta, så fann man, att man misstagit sig, och att man motverkat upplysningens framsteg. Numera äro äfven sådana skolor omhuldade och anses såsom ett nödvändigt underlag för folkskolan. Jag tror derföre, att det vore oklokt att, genom ett sådant tillägg till 1:sta § i stadgan, tvinga församlingarne till att antaga ett större antal examinerade lärare. än de sjelfva finna nödigt för upplysningens befrämjande.

I Betänkandet talas åtskilligt om församlingarnes stora areal. Jag tror, att, om man utgår från denna synpunkt vid bestämmande af folkskolornas antal inom församlingarne, man skall komma till ganska besynnerliga resultat. I min hemort finnes en församling, som omfattar 36 kvadratmil, men inom hvilken icke finnas flera än cirka 200 barn i skolåldern. Skulle der inrättas så många skolor som vore nödigt för att alla barnen icke skulle få för lång väg, så borde man hafva en skola på hvarje kvadratmil, men då barnens antal icke är större, komme öfver hufvud endast sex barn att besöka hvarje skola. Det heter visserligen i förslaget, att skolor icke skulle inrättas till större antal, än behofvet kräfver, och man kunde på grund häraf emot mig möjligen invända, att förslaget icke innebär någon fara. Men det blefve naturligtvis stiftstyrelsen, som komme att pröfva behofvet, och jag vill för min del ingalunda medgifva stiftstyrelsen en sådan rättighet, som skulle medföra en allt för stor makt gent emot församlingens rätt att sjelf ordna sina angelägenheter på det sätt som är bäst. Man har sett, huru olika särskilda stiftstyrelser hittills uppfattat sin rättighet i dessa frågor och huru olika dessa behandlats. Flarestädes hafva styrelserna, med paragrafen sådan den nu lyder, ansett sig kunna åläggas församlingen att antaga flera examinerade lärare, men annorstädes deremot endast en sådan. I min hemort, der man inrättat småskolor, har man funnit dessa vara både billigare och leda fortare till målet än folkskolor med examinerade lärare; och det är ju påtagligt, att, om upplysningen skall rätt befrämjas, skolan bör komma till barnet, och icke barnet vara nödsakadt att gå en ofta lång väg till skolan. Emellertid har man ofta sett, att stiftstyrelserna icke velat godkänna de åtgärder man vidtagit med småskolors inrättande, utan i stället förelagt församlingarne att antaga flera examinerade lärare, för hvilka domkapitlen synas hafva en verklig förkärlek. Församlingarne hafva dock ofta nog fått en helt annan erfarenhet af dessa examinerade lärare, för hvilka styrelsen synes hafva en sådan förkärlek — man har nemligen funnit, att till och med de, som kunnat prestera de äldra vackraste examensbetyg, icke så sällan visat sig, minst sagdt, olämplige, när de praktiskt skola tillämpa sina examenskunskaper.

I en socken, som gränzar intill den, der jag är bosatt, har man ordnat skolväsendet på ett sätt, som verkat så välgörande, att det kunde

vara ett mönster att följa för andra församlingar. Ehuru barnens antal inom skolåldern derstädes uppgår till omkring 1,900, så har församlingen endast två folkskolor, men som skötas af oexaminerad lärare. Småskoleväsendet är dock der i hög grad utbildadt. Vid en bruksegendom har visserligen anordnats en skola med examinerad lärare, men skulle det i öfriga delar af socknen vara lika slätt bestäldt med undervisningen som vid bruksskolan, så vore det att beklaga. Att så icke är förhållandet, synes bäst deraf, att till och med inspektörerne erkänt, att i dessa öfriga delar af socknen undervisningen står på de aldra bästa fötter. Man har i socknen antagit ett reglemente för skolväsendet, uppgjort i öfverensstämmelse med det sätt, som visat sig så välgörande för folkupplysningen, men det är församlingen omöjligt att få detta reglemente fastställt, det efterleves likväl, och ehuru af domkapitlet ogilladt befinnes det vara särdeles gagnande, och man vinner det afsedda ändamålet — folkets upplysning. Skulle detta förslag blifva lag, så blefve följderna den att församlingarne drabbades af ännu större kostnader än för närvarande, just emedan de skulle få dyrt aflöna ett större antal examinerade lärare; och en sådan lag skulle — hvilket är ännu värre — verka skadligt i stället för godt å upplysningens framåtskridande, emedan sådana skolor, som tillkommit genom tvång och icke med församlingens fria vilja, icke skulle på något sätt omhuldas och understödjas. Jag yrkar därför afslag å Betänkandet, och jag gör detta så mycket heldre, som jag vet att den afdelning inom Stats-Utskottet, som haft den förberedande behandlingen af Herrar Åke Anderssons och Bjerkanders motioner rörande folkskoleväsendet, tillstyrkt skrifvelse till Kongl. Maj:t; och i fall detta förslag vinner Riksdagens bifall, och Kongl. Maj:t derefter beaktar skrifvelsen i ämnet, lärer Kongl. Maj:t icke kunna undgå att för Riksdagen föreslå de ändringar eller tillägg i gällande skolstadga, som visat sig behöfliga för folkupplysningens befrämjande.

Herr Benjaminsson: Jag har blifvit förekommen af Herr Bjerkander och inskränker mig därför att instämma i hvad han yttrat, och jag yrkar alltså afslag å Betänkandet.

Herr Östman: Jag byser aktning för motionärens vackra syfte att vilja befrämja folkupplysningen, men jag anser att folkskolestadgan af den 18 Juni 1842 innehåller tillräckliga reglementariska stadganden om hvad som i och för folkskolorna bör iakttagas, hvadan något ytterligare tillägg till densamma icke synes mig vara af behofvet påkalladt. Jag tror ock, att församlingarne i allmänhet redan fattat betydelsen af det uppväxande slägtets daning för vetande och upplysning, att de sjelfvilligt göra hvad som därför är möjligt att göra i afseende å undervisningen i folkskolorna. Jag tillhör en större församling, och der har man, utom den fasta skolan, etablerat fem såkallade roteskolor, så att, under det den ena skolläraren bestrider undervisningen i den fasta skolan, den andre sköter roteskolorna; och dessutom äro på många ställen småbarnsskolor inrättade, hvilkas antal årligen ökas. Af sådan anledning och då jag tror det vara klokast, att församlingarne sjelfva, i enlighet med redan

gifna föreskrifter och under skolinspektörernes tillsyn, få ordna sina undervisningsanstalter, yrkar jag afslag å det föreliggande betänkandet.

Herr Abraham Rundbäck: Jag märker mer än väl de rop på proposition, som här höjas, men utan afseende härfpå måste jag anhålla att med några få ord få bemöta de inkast, som blifvit gjorda mot Utskottets förslag.

Med afseende på hvad den förste talaren ordnat om förslagets ensidighet, får jag erinra derom, att när 1842 års folkskolestadga antogs, hade man en helt annan uppfattning af folkskolans betydelse och ändamål, än som på sednare tider gjort sig gällande. Man ställde icke heller den tiden stora fordringar på folkskolan. Man nöjde sig således med att blott inrätta en ordinarie skola i stället för de tillfälliga byskolorna, som än funnos, än saknades inom kommunerna. Sedermera hafva dock fordringarne på folkskolan stigit allt mera, och med detsamma har den grundsatsen äfven allt mera gjort sig gällande, att det icke bör vara den territoriela sockenindelningen, utan det verkliga behovet af undervisning för inom skolåldern varande barn, som bör bestämma antalet af de folkskolor, som böra inrättas. Det är ock denna åsigt som jag genom min motion velat få antagen till allmän föreskrift, få upphöjd till lag, ty när folkskoleinspektörerne velat tillämpa denna grundsats, hafva de mångenstädes stött på stora svårigheter, just därför att de härutinnan icke egt stöd af ett positivt lagbud. Då det varit svårt, ja mången gång omöjligt att härutinnan komma till rätta med stora församlingar, hafva inspektörerne nödgats vända sig till auktoriteterna; men sedan tvänne dylika mål i högsta instansen blifvit afgjorda så, att församlingen mot sitt bestridande icke kan åläggas inrätta mer än en folkskola, är det fruktlöst att på denna väg vänta rättelse uti ifrågavarande förhållande. Ett tredje dylikt mål ligger för närvarande till afgörande hos Kongl. Maj:t och är af alltför märklig beskaffenhet att icke här förtjena i största korthet vidröras. I en församling med en befolkning af emellan 5,000 å 6,000 personer och med 967 barn i skolåldern fanns endast en flyttande folkskola, som, ambulerande mellan 12 skolrotar, behöfde 3 år att genomvandra rotarne och endast hvar tredje år under 9 veckor återkom till hvar rote. Sedan inspektören hos församlingen förgäfves påyrkat inrättandet af åtminstone en ny skola, anmäldes saken hos domkapitlet, som ålade församlingen att inrätta ännu en skola, men detta beslut öfverklagades af församlingen, oaktadt den egde till sin disposition en så betydlig folkskoleafgift, att den var nära tillräcklig till aflönande af tvänne examinerade skollärare. Häraf kan man finna huru svårt det mången gång är för folkskoleinspektörerne att kunna ordna skolväsendet på ett tillfredsställande sätt, då församlingarne i godo icke kunna förmås att inrätta nya behöfliga skolor.

Vid trenne inspektörmöten hafva ock inspektörerne framställt allvar samma klagomål med afseende på ifrågavarande svårigheter och uttalat sina önsknigar om en förändring af folkskolestadgans 1 §, i det syfte som min motion afser.

När jag vidare för tvänne år sedan gjorde en resa inon: 9 stift i ändamål att göra mig förtrogen med folkskolans ställning på olika trakter

af vårt land, hade jag nogsamnt tillfälle att se huruledes på många ställen och merendels i större och vidsträcktare församlingar folkskolan finnes till snart sagdt endast på papperet och till namnet, och folkskoleinspektörernes tabeller utvisa nogsamnt, att detta bedröfliga förhållande ingalunda är sällsynt. Jag har för Utskottets räkning upprättat en statistisk öfversigt öfver hithörande förhållanden i blott 100 församlingar, och deraf framgår, bland annat, att socknar finnas med nära eller öfver 1,000 barn i skolåldern, hvilka hafva blott en folkskola, och att andra till arealen omfatta många qvadratmil jemte betydlig folkmängd, som icke heller sörjt bättre för sin folkskola. Så finnes t. ex. en socken i norra Sverige, hvilken är åtta gånger så stor som Blekinge län, men ändock icke har mer än en skola. Är vid sådant förhållande icke en förändring uti gällande stadganden nödvändigt af behovet påkallad?

Samme talare nämnde, att äfven inom sådana församlingar, som icke äro för vidsträckta, det nog vore bäst att anställa examinerade lärare, men att inom andra, som omfatta en stor areal, förhållandet vore annorlunda, då man der omöjligt kunde stå ut med så stora omkostnader, som blefve oundvikliga, om man der skulle inrätta ett tillräckligt antal skolor med examinerade lärare. Detta hans påstående lärer dock ingalunda hålla streck, ty de stora församlingarne hafva ju mycket större tillgångar uti sin folkskoleafgift, och på många ställen lemna denna ett betydligt öfverskott utöfver hvad som erfordras för folkskolans underhåll. Vidare säger samme talare, att folkskoleväsendet bör ordnas efter ekonomiska förhållanden; ja alldeles riktigt! men just derföre böra ej större och rikare kommuner fullgöra de dem åliggande skyldigheter i detta hänseende på ett sämre sätt än mindre församlingar.

Ytterligare har man uppkastat den frågan, hvem som skall ega rätten att bestämma hvilka och huru många skolor skola finnas inom hvarje församling. Dermed kommer naturligtvis att tillgå alldeles på samma sätt som hittills, ty sedan folkskoleinspektören funnit behovet af flera folkskolor ådagalagdt, lemna han derom ett memorial, tillkännagifvande sin åsigt i ämnet, till församlingen, som derefter eger på kyrkostämman besluta i ämnet, och för den händelse församlingen dervid skulle tredskas, anmäles ärendet hos domkapitlet, som efter vederbörandes hörande meddelar beslut, hvilket, om fog dertill förefinnes, kan af församlingen dragas under Kongl. Maj:ts nådiga pröfning.

Ehuru jag kanske kan beskyllas att alltför länge pröfva den ärade Kammarens tålmod, torde det ändock tillåtas mig att med några få ord bemöta en annan ärad talare af dem, som uppträdt mot min motion. Han har ansett vara klokast, att församlingarne sjelfva få ordna sina undervisningsanstalter i all frihet, och i sammanhang dermed har han omnämnt, att den församling, der han sjelf är boende, baserat sin folkundervisning på fem roteskolor, med blott en lärare för alla dessa småskolor. Så begagnar man friheten i den landsbygden. Jag vill såsom supplement härtill nämna, att i tvänne församlingar, närgränsande den hvarest han är bosatt, med tillsammans närmare 2,000 barn i skolåldern, sparsamheten gått så långt, att dessa båda socknar slagit sig tillsammans om en folkskola, under det de hafva en mängd småskolor, och då synes man icke gerna kunna komma längre i omtanke för den kära sparsamhetens an-

vändande. Men hvad lära sig väl barnen i dessa småskolor? Jo möjligtvis att läsa någorlunda innantill och sannolikt äfven katekesen utanvill, men hvad de i dessa skolor icke få lära, det är skrifning, räkning och de ämnen, som tillhöra, om jag så må säga, de verdsliga kunskapsarterna.

Man säger, att folkupplysningen bäst banar sig fram på öfvertygelsens väg; detta medgifver jag gerna, helst jag sjelf velat försöka att här på samma väg bereda plats för min åsigt om medlen till folkupplysningens befrämjande; men då jag finner, att jag här i detta fall sannolikt arbetat förgäfves, så kan det icke förundra mig, om på församlingarnes kyrkostämmor folkskolans målsmän komma till korta. Jag kan emellertid icke undgå att högeligen förvånas deröfver, att företrädesvis representanterne för allmogeklassen sätta sig på tvären mot en reform, som företrädesvis gäller att skaffa kunskap och bildning åt ättlingarne af just denna samhällsklass, som mer än väl måste inse och finna sanningen deraf, att kunskap är makt, och att utan uppfostran och undervisning ingen, med ringaste hopp om framgång, kan söka bereda sig framgång och bergning i våra dagar.

Vidare har man ock sagt, att församlingarnes areal icke bör läggas till grund för bestämmandet af behovet utaf flera eller färre folkskolor; detta har icke heller Utskottet gjort, ty Utskottet har blott i allmänhet föreslagit, att der en större folkmängd och andra förhållanden göra flera folkskolor behöfliga, böra sådana inrättas. Likaledes har jag ock hört den anmärkning göras emot Utskottets förslag, att det är för sväfvande, och att behovet af nya skolor bör beräknas efter folkmängden. Men då detta behof äfven är beroende af socknarnes areal, antalet af deras småskolor, beskaffenheten af hemundervisningen m. m., vore det i hög grad olämpligt, att göra folkskolornas antal helt och hållet beroende af folkmängden.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra, finner jag de skäl, som mot min motion blifvit anförda, icke vara hållbara eller böra verka till afslag å densamma, hvarför jag tager mig friheten yrka bifall till Utskottets hemställan i förevarande Utlåtande.

Flere ledamöter instämde med Herr Rundbäck.

Herr Anders Johansson: Jemte det jag tackar den ärade motionären och öfrige herrar ledamöter af det Utskott, som behandlat denna fråga för det goda syftemålet att höja folkupplysningen, tviflar jag likväl, att detta mål vinnes genom lagstadgande af obligatoriskt tvång för kommuner att antaga flera folkskolor med examinerade lärare, än som kommunerna sjelfva på öfvertygelsens och frihetens väg anse behovet fordra.

Utskottet, som i motiveringen anför såsom ett sorgligt förhållande, att större socknar finnas, i hvilka blott en folkskola kommit till stånd, synes vilja förutsätta ett ojäfaktigt behof af flera folkskolor med examinerade lärare uti dessa socknar. Erfarenheten torde dock hafva lärt, att behovet af folkskolor med examinerade lärare icke uteslutande beror på församlingarnes storlek och folkmängd, utan fastmera på det sätt, på hvilket hvarje församling, dels genom undervisning i hemmet och dels genom antagande af flera småskolor, understödjer sin folkskola. Med tillräckligt mått af detta understöd tror jag, att en folkskola vida bättre

kan fylla behovet i en större socken, än att en sådan utan dylikt understöd kan vara tillräcklig i en mycket mindre församling. — Men om folkskolan på ett mera gagnande sätt skall komma i åtnjutande af detta för sin verksamhet högst nödvändiga understöd, så förutsättes, att ett godt och förtroendefullt förhållande emellan densamma och församlingen måste ega rum, och om detta förhållande skall vinnas och, såsom önskligt vore, allt mera utvecklas och stärkas, så torde åter förutsättas, att man ej genom tvångsåtgärder bör göra folkskolan förhatlig hos församlingarne, utan att dessa måste lemnas frihet att sjelfva ordna sitt skolväsende och till underlag för folkskolan använda och antaga så stort antal småskolor med examinerade lärare, som behovet fordrar.

Af den kärlek, hvarmed Svenska folket omfattar och värderar folkskolan och upplysning, förmodar jag, att hvarje församling utan lagtvång antager så många examinerade lärare, som icke, utan skada för upplysningen, af oexaminerade lärare kunna ersättas och deras ekonomiska ställning i öfrigt medgifva, äfven om sådant ännu icke öfverallt hunnit ske.

Då således efter mitt förmenande endast den folkskola, som åtnjuter församlingens kärlek och förtroende, kan uppfylla sin bestämmelse att höja folkets upplysning, men att deremot den folkskola, som påtvingats en församling utan eget medgifvande och måhända af kronobetjeningen anvisades sin plats, derstädes endast skulle göra sig förhatlig och uti denna ställning till församlingen vida mera skada och motverka det åsyftade målet än gagna och befrämja detsamma, så yrkar jag afslag å motionen och det af densamma föranledda Betänkandet.

Herr Hjelm: Lika öfvertygad som jag är, att nu gällande folkskolestadga behöfver förändring i åtskilliga delar, lika öfvertygad är jag ock, att det af Utskottet föreslagna tillägget icke är på sitt ställe. Jag är rädd att godkänna sådana lagar, som lemna rum för godtycke, ty sådana hafva vi redan mer än nog utaf, och den nu föreslagna förändringen synes, enligt mitt förmenande, just medgifva alltför stort utrymme för godtycket genom det obestämda och sväfvande i föreskriften, att, der medellöshet icke hindrar, skall församlingen vara skyldig att inrätta flera med vederbörligen vid seminarium godkände lärare försedda folkskolor, till det antal behovet kräfer. Hvem skall då bestämma huruvida en kommun skall anses medellös eller icke, och hvem skall väl afgöra huru stort antal dylika folkskolor behovet inom hvarje kommun kan kräfa? Är det måhända folkskoleinspektörerne, som här vid lag skola få den afgörande makten i sin hand, så torde kommunerna icke vara så särdeles att lyckönska, och Herr Rundbäck har upplyst derom, att redan under nuvarande förhållanden tvistigheter emellan kommunerna och folkskoleinspektörerne i detta fall icke höra till ovanligheterna. Under dylika förhållanden och då, såsom jag redan haft äran nämna, jag finner motionärens förslag alltför obestämdt och sväfvande, samt dertill säkerligen medförande ganska dryga kostnader, kan jag för min del icke gilla detsamma, utan yrkar afslag å Utskottets hemställan uti det nu föredragna Utlåtandet.

Herr Magnus Jonsson: För min del kan jag icke tro, att målet vunnes på det sätt motionären och Utskottet föreslagit, och då nu gällande folkskolestadga uti snart 30 år visat sina välgörande verkningar, kan jag icke inse behofvet af att ändra densamma, i den syftning motionären åstundat. Ega föräldrarne vilja att skaffa undervisning åt sina barn, hvilket icke bör betviflas, så finnes redan medel dertill, ty abcd kan få läras i rotskolorna och hvad som i öfrigt erfordras i den fasta folkskolan med examinerad lärare. Jag betviflar, att någon bör påtvinga en församling flere examinerade lärare, emedan de som genomgått det så kallade landstingsseminarium äro lika skickliga, och jag betviflar ytterligare, att församlingarne godvilligt skola vilja ingå härpå, helst om vi besinna, att många olika förhållanden här vid lag böra tagas i beräkning, då en del församlingar bestå af få qvadratmil men flera tusende innevånare, under det att andra uppgå till knappt ett tusen innevånare och mången gång ännu mindre — ehuru församlingen kan bestå af närmare hundra qvadratmil.

Jag tror det är bäst att låta församlingarne sjelfva bestämma, huruvida de vilja hafva flera skolor med examinerade eller oexaminerade lärare, äfvensom huru många dessa skolor böra vara med fästadt afseende på lokala förhållanden, och af denna anledning förenar jag mig med dem, som yrka afslag å det nu föredragna utlåtandet.

Herr Jöns Pehrsson: Det är icke utan en med djup smärta blandad förvåning jag utaf den pågående diskussionen förmärkt, att det förnämligast är representanterna af den egentliga allmogeklassen, som hufvudsakligen sätta sig emot det nu framlagda förslaget, som åsyftar folkupplysningens befrämjande. Jag beklagar detta på det högsta och begagnar detta tillfälle att uppmana en och hvar att bortlägga all afvoghet mot folkskolan och i stället bidraga till dess utveckling, och jag gör det så mycket heldre som jag är fast öfvertygad derom, att folkskolan, ehuru den mångenstädes medför dryga kostnader, ändock slagit djupa rötter i en tacksam jordmän hos en för undervisning och bildning mottaglig befolkning. Man har visserligen mot motionärens förslag anmärkt, att det är obestämdt och sväfvande, och denna anmärkning torde väl ock icke sakna befogenhet, men obestriddigt är, att det förhållande, motionären klandrar, verkligen finnes till, och därför äfven bör afhjelpas. För min del hyser jag ingen farhåga för att bifalla förslaget, då detsamma innehåller, att flera folkskolor skola inrättas, "der medellöshet icke hindrar"; således måste alltid vara till alla delar konstateradt, att församlingarne ega råd att bekosta sig flera skolor, innan upprättande af dessa kunna af vederbörande myndigheter ifrågasättas, och om medel verkligen finnas, så kunna, enligt min åsigt, dessa aldrig bättre användas än på anskaffande af undervisningsanstalter för allmogens barn och dessa skolors alltjemt stigande utveckling. Hade emellertid detta vilkor om ådagaläggande af hinder utaf medellöshet för skyldighet att anskaffa flera skolor icke varit intaget i förslaget, skulle äfven jag, med kännedom om den stora fattigdom och brist, som trycker vår landtmannabefolkning i allmänhet, hafva hyst någon betänklighet att bifalla förslaget, men nu anser jag ingen fara

ligga deruti och yrkar alltså bifall till Utskottets framställda förslag härutinnan.

Herr Jöns Rundbäck: Då man här haft tillfälle att få höra andragna sådana skäl, som att, ju flera folkskolor inrättas i vårt land, ju mindre sympatier synas de tillvinna sig, så må det tillåtas mig att säga, det jag skulle anse det för en skamfläck för Riksdagens Andra Kammare, om dylika satsar här finge opåmint och ovederlagda göra sig gällande, likasom om folkskolan endast väckt ond blod i landet och icke visat några goda resultat af sin verksamhet. Jag vet lika väl som någon annan, att den genom 1842 års Kongl. Stadga införda folkskolan i vårt land kämpat mot stora svårigheter, men den har ändock, allt detta oaktadt, fortfarande utvecklats sig, ehuru den icke uppnått allt hvad man af den kan önska. Mig synes det vara orätt att fordra alltför mycket af folkskolan i dess närvarande skick, att vilja skörda frukten deraf, utan att hafva verkställt tillräcklig plantering, helst, såsom på de flesta ställen är händelsen, det finnes *en* skola, der det behöfves *tio*. Vill man bibringa det uppväxande släktet upplysning och bildning, så måste man äfven vilja medlen härtill, och detta ligger uti tillräckligt antal väl och försvarligen inrättade skolor inom hvarje kommun, och det nu väckta förslaget är den lindrigaste form, hvarunder en föreskrift från Statens sida kan härom gifvas. Att behofvet af en förändring är stort, lärer väl ingen kunna bestrida, och vi böra icke undanskjuta det medel nu blifvit framlagdt, att nå det önskningsmål vi alla eftersträfvat, hvadan jag ock tror, det vi alla böra understödja det förslag Utskottet framlagt.

Jag skulle visserligen kunna framdraga ännu många flera skäl för denna min öfvertygelse, men den långt framskridna tiden och min skyldighet att icke missbruka tålmodet hos Kammarens ärade herrar ledamöter, tvingar mig att fatta mig kort, hvarför jag nu endast yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Granlund: Det har här blifvit sagdt, att det synes, som motviljan mot folkskolorna skulle vara stor i landet, men emot ett sådant yttrande måste jag för min del reservera mig, för så vidt det gäller den ort jag representerar, ty inom Jönköpings och Östergötlands län hafva landstingen visat särdeles intresse för folkskolan, och åtskilliga anslag hafva till dess utveckling lemnats, och de flesta mindre kommunerna kunna icke rättvisligen tillvitas att ej hafva, så vidt tillgångarne sådant medgifvit, på bästa sätt sökt i afseende på folkundervisningen fullgöra sina skyldigheter. Hvad nu beträffar kostnaderna för inrättande och underhåll af tillräckligt antal folkskolor, så vill jag väl tro, att ingen kan säga annat, än att dessa kostnader — må nu vara att de ej sällan kanske kännas betungande nog — ändock blifva ganska väl använda, ty hvem kan väl beräkna de fördelar en god undervisning bereder det uppväxande släktet? Hvem kan väl i penningevärde uppskatta den moraliska lyftning, den sedliga kraft, som sprider sig till alla delar af samhället genom en god uppfostran, en kostnadsfri undervisning, hvilken ock lika meddelas åt den fattigare klassens barn? Vid åtanken på detta synas uppoffringarne härför icke vara för stora, ty samhället i sin helhet skördar frukt nä af hvad kom-

munerna utså, och på grund af hvad jag nu haft äran framställa kan jag icke annat än yrka bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan och är öfvertygad derom, att ett dylikt stadgande icke skall, som här blifvit nämndt, väcka motvilja i landet.

Herr Pehr Östman: Man har här mycket talat om församlingarnes obenägenhet för folkskolan, men man har ej velat tala om folkskolelärarne, på hvilkas verksamhet framgången af upplysningen egentligen beror.

Om man å ena sidan måste erkänna, att många af dem hafva skolan till sin lefnads uppgift och göra hvad de förmå för undervisningen, har man å den andra sidan den sorgliga erfarenheten, att många sköta skolan som bisak. Den ena ställer sig vid svarfstolen, den andra uppträder som advokat i rättegångar — ja till och med eggas dertill — och den tredje uppträder opåkallad att hålla andliga föredrag och blifva hvad man kallar vinkelpredikant och mera dylikt, och då så inträffar bör det ej vara underligt, att upplysningen icke gör så hastiga framsteg som önskvärdt vore.

Jag fortsätter yrkandet om afslag.

Öfverläggningen förklarades slutad. Enligt de yrkanden, som förekommit dels på bifall till och dels på afslag å Utskottets hemställan, framställde Herr Talmannen i nu nämnda ordning propositioner, af hvilka den sednare ansågs vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef emellertid begärd och i följd deraf nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition, så lydande:

Den, som bifaller hvad Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskott hemställt i dess Utlåtande N:o 2 (i samlingen N:o 9.)

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets ifrågavarande hemställan afslagen.

Omröstningen visade 55 ja mot 93 nej; och hade alltså Utskottets förslag blifvit af Kammaren afslaget.

§ 7.

Herr *Uhr*, som anmält sig till afgifvande af motion, erhöll nu ordet och aflemnade sin ifrågavarande motion, hvilken afsåg ändring af 14 § i gällande Riksdagsordning.

Ifrågavarande motion, som komme att upptagas under N:o 258 bland de hos denna Kammare väckta motioner, blef derefter, på begäran bordlagd.

§ 8.

Ledighet beviljades:

Herr *Lindström* under 14 dagar från denna dag och

Herr *Chenon* äfven under 14 dagar, räknade från den 7 innevarande månad.

§ 9.

Följande inkomna ärenden anmäldes till bordläggning:

Första Kammarens protokollsutdrag, N:o 94, med delgifvande af Kammarens bifall till dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 2 i anledning af Herr H. O. Falks motion N:o 10 om tillägg i Kongl. Maj:ts nådiga Jagtstadga den 21 Oktober 1864; samt

Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts Utlåtanden:

N:o 1 (i samlingen N:o 10), i anledning af motioner om ändring i Kongl. Förordningen den 11 Juli 1862 angående allmänt ordnande af presterskapets inkomster;

N:o 2 (i samlingen N:o 11), i anledning af väckt motion om hemställan till Kongl. Maj:t derom, att den, som förut innehar ordinarie tjänst på stat, icke må till tjänsteman vid Statens jernvägar förordnas; och

N:o 3 (i samlingen N:o 12), i anledning af väckt motion rörande anhållan hos Kongl. Maj:t om utredning, huruvida icke reorganisationen af landtmäteristaten lämpligast kunde ske genom rikets indelning i landtmäteridistrikt.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 4 $\frac{1}{4}$ e. m.

In fidem

H. Husberg.

Måndagen den 7 Mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollsutdrag för den 5 innevarande månad.

§ 2.

Till slutligt afgörande förekom Stats-Utskottets Utlåtande N:o 19, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående anslag till fortsättande af Statens jernvägsbyggnader, dels enskilda motionärers framställningar i fråga om stambanornas spårvidd och anläggningssätt samt angående understöd eller rântegaranti för ifrågasatta jernvägsanläggningar.